

«Tiho! Moram k materi. Boji se zame že od takrat. Zakaj bi jo žalila?»

Povesil je roko ter strmел za njo, stopivšo v dver.

«Ostani Agata!» Oči so mu povedale, da ne beži zaradi matere. Smeje je zapirala.

Nobenega koraka ni čul. Oblezal je hišo ter obstal nad strmino. Obličje, ki se mu je prikazovalo iz teme, mu je mešalo misli.

(Dalje prih.)

LEV TOLSTOJ

1828 — 9. IX. — 1928

N. P R E O B R A Ž E N S K I J

Povodenj novih virov je Tolstemu vzela ob stoletnici njegovega rojstva pravljíčno lesenost. Predočila nam je Tolstega dolgi razvoj in ga približala našemu umevanju, a tem težje je danes pisati o največjem človeku naše dobe. Samo na kratko hočem označiti glavni vtis, ki ga ob spominskih slavnostih vzbuja Tolstega mogočna osebnost. Saj nimam ne prostora ne virov za podrobnejša izvajanja.

Čehov je pogosto govoril rezko in žalostno zamišljeno: «Naj le umre Tolstoj, pa pojde k vragu vsa naša literatura.» Samo Tolstega se je bal, kakor ima človek strah pred onim, ki ga preveč ljubi. Večkrat je dejal: «Le pomislite, saj je on, samo on napisal, da je zaljubljena Ana Karenina videla v postelji in v temi, kako sijejo njene nepremično odprte oči.» (Bunin.) Kot umetnik je bil Tolstoj najvišja avtoriteta. «Vsak dan moram v črnilnici pustiti drobec svojega jaza», je govoril, in edino ustvarjanje mu je bilo pravo življenje. «Če mu je šlo delo od rok', je izžareval luč, blagost in srečo. Če pa ni šlo, je bil mrk in obupan kakor noč», pripoveduje njegov sin Lev. Za umetnika tako značilna slikovitost mišljenja udarja pri Tolstem v oči. S sliko je navadno zaključil filozofske, filološke in druge spore. V zasebnem pismu je primerjal suhoparne in blede nemške prevode iz Homerja z izvirnikom: «Kratkomalo, to je v lekarni destilirana, ustom in želodecu zoprna voda in sveža, ledena voda planinskega vrečca, od katere bole zobje in ki je kristalno čista kljub pesku in smetem na dnu. Oprostite slučajno, neokusno primeró!» Na isti način se je drugič končal razgovor o Nitzscheju. Na teoretsko vprašanje je nenadno odgovoril Tolstoj s popisom jutranjega sprehoda ob reki. Začudenim slušateljem je predočil pomladno jutro, rosno travo, lesketajočo se vodno gladino in svojega sopotnika, pristnega ruskega

visokolca v oguljeni uniformi. Zdajci je skočila visoko iz vode srebrnkasta ribica. «Da, pa mu sem pokazal to ribico in pravim: Glejte, tu je vsa vaša filozofija. Rada bi se ločila od življenja, a vse zaman!» Umetnik je v Tolstem večkrat premagal moralista, umetnik je ostal tudi v trenutku najvišje zagrizenosti. Četudi ni mogoče pritrjevati njegovemu podcenjevanju Shakespearea, je vendar razumljivo, da nasprotuje preabstrakna svečanost splošnočloveških junakov angleškega dramatika Tolstega preprostemu, zaradi svoje vsakdanjosti prepričevalnemu realizmu. Slog je bil Tolstemu postranska stvar. Sovražil je sicer nekatere mrtve besede. Nekoč je zapustil ogorčen sobo, ko je slišal izraz «interesantna ženska», češ «lahko so interesantne njene besede, ne pa njena rumena obleka». Vendar se spotikajo vsi kritiki: Merežkovskij i. dr. nad njegovo ohlapno skladnjo in šibkim podredjem. Bil je preiskren in preglobok, da bi se zanimal za besedno ubranost. Ostal je zadnji pisatelj, pri katerem venomer motijo galicizmi. Če se spomnimo, da si je očital slično napako tudi mladi Puškin, ki je «mislil francoski», si predočimo, kako daleč nazaj segajo početki Tolstega literarnega delovanja. «Čuden človek je to, kateremu ni enakega,» ga je v teh mladih letih označil Turgenjev: «mešanica pesnika in fanatika, spominja na Rousseaua, toda je poštenjši, iskrenejši.» Tolstoj-umetnik je ostal enoten do konca. Če hočemo razumeti njegovo srdito borbenost, se moramo spomniti, kaj vse je prestal od starokopitne kritike. Zdaj ga občudujemo, a svoj čas je pisal Skabičevskij, da je «Ana Karenina ostudna bedarija v slogu starih francoskih jokavih romanov», da je Vronski «zapeljiv podčastnik, ki se baha z zmagami nad hišnjami». «Vojno in mir» je ozmerjal Bervy-Flerovskij za «smetišče umazanih prizorov». Ko je Tolstoj pisal, da je najvišja ženska dolžnost «roditi, vzgojiti in dojiti otroke», mu je odgovorila (kakor je zabeležil Mihajlovskij) neka izobrazena gospa: «Ruski ženi ostane samo, planiti po porodu na noge in prisoliti pridigarju gromovito zaušnico!» Na rovaš teh dolgoletnih napadov gre vsekakor del njegove trmaste neupogljivosti, ki jo je Tolstoj sam prav dobro občutil. V neumornem, neprekinjenem delu pa je postajal vedno bolj globok in vedno manj nestrpen. Kot primer lahko navedemo mrko «Kreutzerjevo sonato», ki je pred 40 leti neusmiljeno vzela ljubezni vsak idealizem. Popolnoma drugo stališče je branil Tolstoj, ko mu je Gorkij pod cipreso v Krimu pripovedoval, kako znajo biti ljubosumni drobni kalini. «Vse življenje ima eno samo pesem in vendar pozna ljubosumnost. Je to pravično?» je zamišljeno in kakor sam sebe vprašal Tolstoj. «Včasih pove mož ženi več nego bi smela vedeti o njem. Pove in

pozabi, ona pa se spominja. Morebiti se rodi ljubosumnost lahko iz strahu, ako se človek boji duševno ponižati se, postati smešen in preziran? Ni nevarna spolna ljubezen, temveč ona, ki uklene duha.» Gorkij je pripomnil, da vse to nasprotuje sirovo preprosti misli «Kreutzerjeve sonate», glasom katere je ljubezen zgolj izraz spolnosti. Tolstoj pa se je nasmehnil v svojo široko brado in odgovoril: «Saj nisem kalin!»

Vse življenje, tudi na višku svoje umetnosti, v dobi «Vojne in mira» in «Ane Karenine», je bil Tolstoj poleg umetnika še moralist in apostol. «Junak moje povesti, ki ga ljubim iz vsega svojega srca, ki je bil, je in bo prekrasen — je resnica,» je sklenil svojo prvo pripovedko (Sevastopolj majnika 1855). To geslo se ne nanaša zgolj na literarno ustvarjanje. Notranji spor med duševnim in gmotnim, med osebno pravico in splošno pravičnostjo se v Tolstem ni polegel nikoli in ga je naposled stal življenje. Njegova osebna tragedija se je povzpela do obče človeške višine, in samo sub specie aeternitatis bi smeli razpravljati o njegovem večnem delu.

A okoli samotnega groba brez križa v globini zasneženega jasnopoljanskega gozda je še vedno premalo spoštljivega umevanja. Moskovska «Pravda» je poslala v slavnostnih dneh v Tolstega domačijo pisatelja Drozdova. Ta je zabeležil kmečke smešnice: kako je presvetli grof Lev Nikolajevič zaostajal za kmeti pri košnji, ker je predobro zajtrkoval — kavo in masleno pecivo. «Še drobtin si ni obrisal, ker je videl, da imamo tudi mi drobtine v bradah. Opazil pa ni, da so naše drobtine ržene, njegove pa maslene... Pa če je šel kmet — morebiti tudi po opravkih — ga je vedno ustavil in pričel govoriti o Bogu, o popih, o zemlji... Po smrti smo ga pač pričeli čislati, ker je kmetom zapustil polje in gozd.» — Isto čitamo tudi v Masarykovih spominih, ki jih je priobčila «Prager Presse»: v svoji kmečki koči je imel Tolstoj udobne usnjene naslanjače, kmečko hrano so mu pripravili grofovski kuharji, čaj je pil po kmečko s kocko sladkorja med zobmi, a bil je to izvrsten, drag čaj itd. ... Tem znanim smešnicam je treba dodati še konec, ki ga je zabeležil L. Tolstoj-sin. V neki kmečki koči se je Masaryk razjokal, ko je videl revščino ruskega ljudstva. «Oče je o tem pripovedoval sočutno in ni mogel razumeti tega.» Zunanje blagostanje se mu morda ni zdelo poglobitno, čeprav je kmetom dosti pomagal. Potem bi trčila v prizoru z Masarykom dva svetovna nazora, kakor v življenski drami, katere žrtev je postal Tolstoj. Izmučen je bil po dolgoletnih sporih. Rodbina mu ni hotela dovoliti, da bi se odrekel avtorskim pravicam in vzel s tem nji vir dohodkov. Grofica Tolsta, polblazna

od razburjenja, je povsod iskala moževe oporoke in mu ponoči pri sveči prečitala dnevnike, da bi črtala zase neugodne izjave. Zato je moral Tolstoj svojo oporoko spisati skrivaj v gozdu, in je slednjič izvršil svoj davni sklep: pobegnil je z doma v mraz in temo v naročje smrti. Preden pa je prišlo do tega pretresljivega bega, je s Tolstim vred trpela vsa njegova rodbina. Njegov sin se je razjokal, ko je po dovršenih visokošolskih študijah vprašal očeta, kakšno službo naj si izbere, da bo največ koristil. Oče mu je namreč nestrpno odgovoril: «Vzemi metlo in ajdi med po-metače! S tem ne boš vsaj nikomur škodoval.» Prav tako čudno učinkuje pismo hčerki-nevesti: «Če bi bil jaz dekle, se ne bi nikoli poročil. To je ponižanje in umazanost, kakor pri pijancu, ki se mu — dokler se ne iztrezni — hoče plesati in se mu vidi vse krasno, vse veselo in prijetno za vsakega. Nam opazovalcem ne ostane drugega, ko da obupno žalostno pravimo: «Le pleši!» in vzdihaje povesimo glavo, da ne gledamo plesa»... Osebna ljubezen je nedvomno trpela vpričo njegovih svetovnih vidikov. Ta boj dveh resnic nam je predočila Tolstega posmrtna drama z evangeljskim naslovom «Luč sveti v temi», ki je obenem najboljši zagovor uboge žene velikega moža, ki ga je pač ljubila, a mu ni mogla slediti.

Ne sme se misliti, da je bil Tolstoj načelen sovražnik kulture. Zanimal se je celo za vse nove izume, posebno pa je ljubil matematiko. Še po zimi 1910. je risal s palico po snegu na sprehodu Pitagorove trikotnike, da bi raztolmačil nov dokaz teorema, ki ga je našel v nekem indijskem delu. Godba, knjige in slike so ga večkrat ganile do solz. Umetnosti in znanosti, univerzi in gimnazijam je zameril samo, da ne služijo vsem enako, da se premalo brigajo za prosveto najbolj potrebnih slojev. Zgolj v tem smislu je govoril zaničljivo, da je vse to «ankovska torta». Nekaj časa je stavil Tolstoj vsakemu gostu vprašanje: «Kdo je najbolj znani ruski pisatelj?» Odgovarjali so mu: Lev Tolstoj, Puškin, Gogolj. A starec je zmajal z glavo in odvrnil: «Ne. Najbolj znani ruski pisatelj je Kasirov.» Gostje navadno tega avtorja uličnega romana Razbojnik Čurkin», ki se je prodajal povsod v desettisočih izvodih, sploh niso poznali. A Tolstega je to bolelo in v družbi z znanim založnikom Sitinom je veliko storil za dobro ljudsko čtivo. Moderna pedagogika je tudi ocenila kot vzor šolske umetnosti njegove čitanke, po katerih so se naučili čitati milijoni ruskih ljudi in ki so jih uradni činitelji začetkoma odklanjali. Sicer pa ni bil Tolstoj nikoli tako ozkosrčen kakor njegovi posnemovalci.

Neki vpokojeni polkovnik, ki seveda ni užival mesa in je bil član društva za varstvo živali, je prišel k Tolstemu nalašč, da bi mu očital: «Lev Nikolajevič! Vi zahtevate usmiljenje do vsakega življenja, a vendar dnevno jašete po več ur. Za vas je to zabava, a konj trpi in se po nepotrebnem utruja.» — «Ne bom več jahal», je odgovoril Tolstoj krotko in je res pustil konja pri miru, s katerim se je vsak dan vozil. Konj je bil vaje gospodarja, vedno ga je pozdravljal z rezgetanjem in ga suval z gobcem v žep, ker bi rad sladkorja. «Ali ni poginil od same žalosti?» vprašuje Kuprin, ki je zabeležil to zgodbo. Ni čuda, da je Tolstoj sam govoril: «Oprostite, nisem tolstojanec», in pripovedoval: «Ko sem spisal Ano Karenino, nisem mogel delati ničesar drugega. V meni je nastala obupna praznina. Takrat sem se domislil, da bi se učil čevljarstva in si s tem krajšal čas. Pri teh ljudeh...» (Mislil je opičje «učence», ki so smatrali izdelovanje škornjev za bistvo npravstvenega življenja.) Na mladega Bunina, zdaj največjega ruskega pisatelja, je naredil Tolstoj «pretresljiv vtis» in že se je hotel učiti sodarstva, da bi tudi pričel «preprosto življenje». A Tolstoj ga je sam pregovoril, naj ne stori tega! Smejal se je tudi Repinu, ki ga je naslikal kot bosega puščavnika: «Oh, ti prijatelji! Prihodnjič me naslikajo kar brez hlač!» Vse te podrobnosti navajam, ker je zdaj še manj umevanja za Tolstega-človeka nego poprej.

Pisateljeva sorodnica, ki je pobegnila šele leta 1923. iz Petrograda na Francosko, pripoveduje, kako so preiskavali boljševiki njeno stanovanje. «Zakaj imate kar dve sliki Tolstega?» jo je vprašal zgovorni boljševik. «Ker mi je sorodnik.» «Ah, tako...» in boljševik se je nizko priklonil. «Da», je dodal pomembno «ni bilo pokojniku dano videti sadu svojega dela.» Mnogi, ki so preveč pretrpeli od revolucije, da bi ostali pravični, zdaj ogorčeno sovražijo Tolstega. Res ni nihče tako srdito napadal sodobne državnosti kakor Tolstoj. V tem smislu je morda res pomagal prihodu ruske revolucije. A v celoti je tak očitek smešen. Le redki kritiki kakor na primer vodja francoske socialne demokracije Jaurès, so razumeli, da se je zdel Tolstemu vsak revolucionjski socializem samo ozkosrčen. Tragizem Tolstega je v tem, da je hotel nekaj drugega. Če bi živel danes, ko sovjetski cenzorji, kakor poprej carski, prepovedujejo njegova filozofska dela, bi ponovil svoj ogorčeni: «Ne morem molčati!» Samo zaslepljenost gre lahko z zaprtimi očmi preko tega zevajočega nasprotja. Kot pristen Rus korenini tudi Tolstoj v duševnosti svoje dobe. Sovražnik vsakega nasilja, je poljubil razburkanega leta 1904., ko je bolan potoval na Krim, na kolodvoru v Harkovu visokošolca, ki mu je

prinesel kavo. «Povejte svojim prijateljem», je dejal, «da bo doba preganjanja kmalu minila. Domovina se oddahne... Jaz ne, a vi boste videli boljšo zemljo...» Prihodnje leto, v dneh prve ruske revolucije, ga je vprašal sin, kaj misli o novi ustavni državnosti. Oče je odgovoril, da se sicer ne zanima za politiko, vendar pa bi bilo dobro sklicati Zemski sobor, narodne zastopnike. Istega leta 1905. je izjavil Tolstoj popolnoma v duhu starih slovanofilskih nauk (posnemam te besede iz govora Miljukova v Londonu, «Rulj», Berlin, 8. decembra 1920.): «Razmerje ruskega naroda do države bo vedno drugačno nego v Evropi: nikoli se ta narod ni boril za oblast in torej ni omadeževan po politiki. Član samodržavne (absolutne) države obvaruje lahko popolno duhovno prostost sredi najzoprnejšega nasilja. Medtem pa je član ustavne države vedno le suženj, kajti on priznava zakonitost nasilja, katerega žrtev je sam.» V teh besedah je ključ za umevanje nauk Tolstega. Kot sovražnik državnosti je mislil, da so državniki nedostopni usmiljenju kakor «ničesar ne opravi dež s tlakovano cesto. Morebiti je potreben asfalt, da se ne napije cesta vode. A vendar je žalostno gledati zemljo brez rastlinstva, ker bi lahko rodila žito, travo, grmovje, drevesa. Prav tako je z ljudmi. Morebiti so tudi potrebni vsi ti gubernatorji, nadzorniki, stražniki. A grozno je gledati ljudi, ki nimajo poglobitve človeške lastnosti — ljubezni in usmiljenja do drugih.» Morda je ta anarhizem logično pogrešen. Nedostatki ruske državnosti carske dobe, ki jo je sovražil Tolstoj, ne pomenijo še, da je neusmiljenost in brezsrčnost bistvo vsake državnosti. Vladimir Solovjev je v svoji kritiki Tolstega nauk nasprotno zagovarjal državnost kot organizirano usmiljenje, vedno izdatnejšo smotreno zaščito slabjšega. Toda Tolstega zmoto je povzročila samo ljubezen do ponižanih in razžaljenih in je bila časovno neizogibna ter ne more biti prestrogo vračunana njegovi osebni odgovornosti. Sicer pa so Tolstemu bili «nesramni, vase zaljubljeni» tlačitelji duha enako zoprni povsod. Prav tako je osmešil carske topoglave ministre, kakor «slavnega revolucionarja» Novodvorova v «Vstajenju». Tolstega anarhizem je temeljil v globokem verskem prepričanju. Vedno ga je vodil kristjanski nauk o kraljestvu božjem v nas. Največja zasluga Tolstega je v tem, da se je uprl dvestoletnemu vladanju pozitivizma, ki trdi, da se življenje da izboljšati z zunanjimi pripomočki. «Ne», je odgovarjal Tolstoj, kakor odgovarja vsaka krščanska cerkev, «svet ne more postati drugačen, dokler se na bolje ne izpremene ljudje.» «Če bi revolucionarji», je pisal, «vsaj eno stotinko onih naporov, s katerimi zasledujejo svoj nedosegljivi zunanji cilj, porabili za notranje duševno delovanje, bi že davno kakor sneg pod solničnimi

žarki skopnelo vse zlo, zoper katero se tako obupno boré.» Politiki je pri Tolstem ostala samo skromna, postranska vloga. Glavni junak povesti «Božje in človeško», mladi idealni revolucionarec Svetlogub razdeli svoje premoženje med ljudstvo in gre na vislice samo za to, da ne bi izdal drugače zoprnega, slučajnega sodruga, ki je pri njem skril dinamit. V isti ječi je zaprt tudi star verski fanatik, razkolnik, ki sovraži pravoslavno uradno cerkev in antikristovo posvetno oblast. Ta pričakuje vse življenje, da pride kmalu božanstveni maščevalec, ki ga je napovedalo razodetje sv. Janeza, in tedaj bo odkril človeštvu skrito Kristusovo resnico. Svetlogub se mu zdi kakor svetel angel. — Ta pozna resnico, si misli razkolnik. — Zato ga tudi obesijo antikristovi služabniki, da je ne bi kdo zvedel. A kako je pozneje razočaran stari bogoiskalec, ko zve, da je hotel Svetlogub samo «uničiti trinoško vlado in vpostaviti svobodno, volilno, narodno.» «To pa ne bo to pravo!» misli razkolnik, in tudi Tolstoj je vedel, da nobena ustava in noben parlament ne bosta zmožna «otreti vsake solze, ustvariti božjega kraljestva brez umorov, joka, bolezni.»

Tolstoj je bil apostol samo duševne revolucije, npravstvenega prevrata. Zato so jalove vse poizkušnje istovetiti njegovo delo z nekim azijskim, nagonskim sovraštvom do Evrope in kulture. Pevec velečastne narave in nedosežni poznavalec tej naravi bližnjega ruskega ljudstva, je bil Tolstoj v resnici globoko konservativen. Mislil je samo, da prava kultura ne sme nasprotovati naravi, in da je človek tem boljši, čim bližji je naravi. Smrtni obup mlade lepe gospe («Tri smrti») ne more biti tako veličasten kakor preprosta smrt prav tako za jetiko bolnega voznika ali pa drevesa, ki so ga posekali za voznikov križ. Preprost človek umira kakor zleti list z veje, kakor drobec edine, večno se prenavljajoče narave. Pri Tolstem misli Vronskega konj pri dirki isto in še poprej kakor njegov gospodar, Levinov pes pa se jezi na svojega nerodnega gospodarja. Pri Tolstem mislijo in občutijo še rastline. Vse je ena sama celota, enotno življenje, katerega ritem tvori toplo, živo dihanje zemlje. V središču vsega pa je vas, poljedelec, ki je «trdno in mirno prepričan, da se pri živalstvu in rastlinstvu nič ne izgublja, temveč se samo presnavlja: gnoj v zrno, zrno v kuro, želod v hrast, da se tudi človek ne more izgubiti, temveč se samo izpreminja.» (Svetovni nazor Nabatova v «Vstajenju».) Tolstoj se je jokalo, ko je spisal in čital besede starega Akima, nosilca te npravstvenosti v «Moči teme». Ko je nesel dramo starejšemu kmetu, svojemu nekdanjemu učencu in ga vprašal, kaj pravi, je ta odgovoril samo: «Kako naj ti povem, Lev Nikolajevič: od kraja je Mikita še dobro zagrabil to stvar, na koncu pa mu je pač

izpodletelo...» Takrat se je Tolstoj sključil kakor bi ga bil zadel težek udarec... Sodobna civilizacija pa se mu je zdela prepovršna in dvomljive vrednosti. «Izumili smo telefone in brzojave, seštelili dva milijona mrčesa! Toda ali smo utegnili udomačiti od svetopisemskih časov do danes vsaj eno novo žival? Los, jelen, jerebica, divji petelin še vedno niso udomačeni! Od egiptovskih in židovskih dob so kdaj že poznali pšenico in lečo, pa do sedaj ni pridobila ljudska hrana nobene nove rastline razen krompirja. Pa še s tem niso imeli znanstveniki nobenega opravlja.» Tolstoj ni zaupal brezsrčnemu mehaničnemu napredku, ki naravo samo pokvari. S tem je podano tudi njegovo razmerje do revolucije. V svojem «Vstajenju» se ne more ogreti za proletarca Kondratjeva, ki vodi stavkujoče, da bi porušili tovarno in umorili ravnatelja. Njegov junak je kmečki revolucionarec Nabatov, ki «ne mara podreti vse hiše. Revolucija bi morala samo drugače urediti notranje prostore krasnega, trdnega, orjaškega poslopja, ki ga je tako vroče ljubil.» Znano je, kako vroče je Tolstoj sam ljubil domovino ni njeno dušo, ki je ni zatrla vsa tuja, izposojena kultura. Umeval je sploh vsak nacionalizem, in tudi ni dvomil, da bo zedinjenje slovanstva velik korak na poti k splošnemu miru. Sovražil je samo nacionalistično nasilnost, ker ni prepričevalna nobena resnica, ki sloni na pesti. Tolstoj-umetnik je globlje umeval življenje nego Tolstoj-moralist. V predvojni Moskvi so bili jako priljubljeni filozofski razgovori po klasičnem vzorcu v javnih kopališčih. Nekoč je tam napadal Tolstoj, kakor vedno, strojno lažikulturo in državnost. Kopalec inženjer, ki je bil prisoten, je vprašal: «No pa dobro, Lev Nikolajevič. Recimo, da pošljemo vse to v ropotarnico. A kaj nam daste namesto tega?» Tolstoj je samo odgovoril: «Recimo, da komu svetujem, naj se zdravi za spolno boleznijo. Mar me bo vprašal, kaj mu dam namesto njegovega sifilisa?» V resnici je veroval Tolstoj, da izgine zlo kakor senca, čim bo zmagalo dobro v naših srcih. Ta smisel ima njegov nauk o nenasprotovanju, ki pa ne upošteva, da potrebuje javni blagor zaščite. Zato je Vl. Solovjev pripomnil k Tolstega naukom: «Država sploh nima naloge ustvarjati raja na zemlji. Njena naloga je preprečiti, da ne nastane na zemlji pekel.» Zato se niso uresničile Tolstega sanje o kraljevstvu božjem na zemlji, o pravljici deželi Ivana-Bedaka brez denarja, davkov, uradništva in vojakov. Zdaj so Tolstega nauki pozabljeni, in njegov spomin še vedno ni deležen spoštljivega molka. «Stojimo pred njim», pravi njegov biograf Birjukov, «kakor slepci pred slonom v Tolstega indijski priliki. Eden mu otipava noge in pravi: kakor steber je! Drugi zagradi rilec in reče: kakor konopec je! Tretji, ki je našel z roko bok, pravi, da je kakor trden zid, a četrti, ki

se je dotaknil ušesa, trdi, da je kakor blazina.» Vsak trobi samo o svojih, drugim neenakih vtisih. Toda priti utegne čas, ko bodo zagledali ljudje celotnega Tolstega, kajti genijsko delo kljubuje vsem časovnim neprilikam. Tolstega protest zoper brezsrčnost naše kulture se sveti kakor zadnja zvezda v sedanjem somraku. Oblaki se bodo razpršili, zvezda bo sijala vedno svetleje.

NEDELJA NA KMETIH*

W. L. S. T. REYMON T

Bila je nedelja — tih, s pajčevino prepreden in solnčen dan. Na strnišču za skednji se je pasla vsa Borinova živina, pod visokim in okroglim stogom, obkroženim z zeleno ščetjo žita, iztepenega pri nakladanju, je ležal Jok, pazil na živino in učil Vitka moliti — pogosto je kričal nanj ali pa ga suval z bičevnikom, ker se je deček motil in begal z očmi po drevju.

— Pazi, kaj sem rekel, to je molitev — ga je resno opominjal.

— Saj pazim, Jok, saj pazim.

— Ti nekaj špekuliraš po drevju?

— Zdi se mi, da so na Klembovem še jabolka.

— Pa se ti skomina po njih, kaj? Ali si jih mogoče ti sadil?

Ponovi vero!

— Vi tudi niste izvalili jerebic, pa ste jih celo gnezdo vzeli.

— Prismoda! Jabolka so Klembova, ptički pa so Jezusovi, ali razumeš!

— Vzeli pa ste jih na graščakovem polju...

— Tudi polje je Jezusovo. Glej ga no, modrijana... ponovi vero!

Ponavljal je naglo, ker so ga že kolena bolela od klečanja, pa ni strpel...

— Zdi se mi, da sili žrebica v Mihovo deteljo — je zaklical in se pripravil, da bi pobegnil.

— Ne skrbi se za žrebico, pazi na molitev...

Nazadnje je končal, toda že mu je presedalo, naslanjal se je na pete, se zibal na vse strani, in ko je zagledal jato vrabcev v slivju, jim je pognal grudo prsti in se naglo trkal na prsa.

— Konec pa si snedel kakor uležano tepko, kaj?

* Četrto poglavje I. knjige «Kmetov», za katere je pisec leta 1925. dobil Noblovo nagrado; posneto iz prevoda J. A. Glonarja, ki ga prične letos izdajati «Slovenska Matica».